

10.30

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte torsdag den 28 november 1946 kl. 10.30.

Formann: Sundt .

Det ble foretatt navneopprop. Alle komiteens medlemmer var til stede.

Dessuten var til stede statsministeren, utenriksråd Andvord, ekspedisjonssjef Rolf Andersen og ekspedisjonssjef Nygaard.

Formannen: Dette møte er innkalt i anledning av at utenriksministeren har ønsket å gi en redegjørelse for den utvidede utenrikskomite i forbindelse med Svalbard-spørsmålet. Jeg har den ære å gi ordet til utenriksministeren.

Statsråd Lange: Det som vi har håpet ikke skulde skje, men som vi var forberedt kunne skje, er skjedd. Svalbardsaken er tatt opp igjen fra Sovjet-regjeringens side. Når jeg har bedt om alt i dag å få komme her og gi et kort sammendrag av det som har passert i denne saken siden den ble tatt opp fra Sovjet-regjeringens side i november 1944, og til nå, så betyr det ikke at jeg mener at jeg i dag kan gi en fullt uttømmende belysning av saken fra alle sider. Det er så vanskelig, så alvorlig for oss, at den vil kreve lange og grundige overveielser i Regjeringen, i komiteen her og i Stortinget. Jeg har bedt om å få komme i dag bare for at komiteen her så tidlig som mulig skulle være orientert om hvordan saken i dag står rent ytre sett, og jeg vil gjerne få lov til å forbeholde meg å komme tilbake til komiteen, eller om det heller ønskes, i plenum i Stortinget, på et senere tidspunkt når vi har fått gjennomarbeidet saken under alle dens synsvinkler, med en mer uttømmende utgreiing.

I dag vil jeg innskrenke meg til å rekapitulere i hovedtrekkene de forskjellige stadier i saken siden den ble reist under utenriksminister Trygve Lies besøk i Moskva i november 1944. Utenriksminister Lies besøk i Moskva den gang var kommet i stand etter innbydelse fra de sovjet-russiske myndigheter under hans opphold i Stockholm, og utenriksminister Lie tok imot innbydelsen fordi den jo kom på et tidspunkt da de russiske tropper var i ferd med å rykke inn i Nord-Norge, og det var en rekke praktiske spørsmål som måtte løses. Under hans opphold i Moskva ble alle disse praktiske spørsmål inngående drøftet, og alt ble lagt til rette for en fra norsk synspunkt gunstig løsning av dem.

Den siste aftenen under oppholdet, 11 november, ble utenriksministeren invitert til å komme og hilse på utenriksminister Molotov. Besøket skulle egentlig finne sted kl. 23, men først kl. 1 om natten kom samtalen i stand. Utenriksminister Lie var ledsaget av daværende

ambassadør Andvord. Under denne samtalen begynte Molotov med å spørre om Lie var tilfreds med de avgjørelser som var truffet i de praktiske spørsmål. Det bekreftet Lie, og uttrykte sin tilfredshet med at alle sakene nå var i orden.

Ved slutten av samtalen kom så utenriksminister Molotov plutselig inn på spørsmålet om Svalbard og Bjørnøya. Han begynte med å si at han hadde noe på hjertet som han gjerne ville nevne, og kom så inn på Svalbard-traktaten. Han sa først at denne traktaten var blitt inngått uten at Sovjet-Samveldet på forhånd var blitt konsultert. Slik som situasjonen hadde utviklet seg under den nåværende krig, var det utelukket at traktaten, som også var undertegnet av Japan, Italia og Tyskland, hevdet han den gang, fremdeles skulle fortsette å være i kraft. Molotov uttalte videre at viktige ting var hendt under krigen, og Sovjet-Samveldets rolle i denne forbindelse var vel kjent. En traktat som Svalbard-traktaten kunne ikke lenger være i kraft, og Molotov håpet på Lies medvirkning på det punkt. Lie gjorde oppmerksom på at traktaten var avsluttet lenge før hans tid, og at saken derfor var helt ny for ham. Han ville gjerne høre hvilke punkter i traktaten Sovjet-Samveldet særlig hadde å beklage seg over. Molotov svarte til dette at før 1920 var Svalbard ingenmannsland, mens Bjørnøya var betraktet som russisk. Traktaten ga Norge suvereniteten til disse øyer, og det kunne Sovjet-regjeringen ikke godta. Traktaten var imot Sovjet-Samveldets interesser, og kunne ikke forbli i kraft fordi stillingen nå var forandret. Molotov mente at det her var spørsmål om diskriminering og at traktaten derfor måtte oppheves. Traktaten var blitt inngått på et tidspunkt da Sovjet-Samveldet var en stat som det ikke ble tatt hensyn til. Før krigen 1914-18 utvant Russland årlig 400 000 tonn kull på Svalbard, og hele ishavsflåten, Murmansk og Arkangelsk var henvist til disse kull. Molotov uttalte at bare to land var interessert i denne sak, nemlig Norge og Sovjet-Samveldet - dersom man da ikke skulle ta hensyn til Japan og Italia, som har undertegnet traktaten. Han mente at vi måtte få et nytt arrangement for dette spørsmål og kaste den gamle traktat i papirkurven.

Lie svarte til dette at han aldri i sitt liv hadde hørt noen russisk klage i anledning av Svalbard og Bjørnøya. Så vidt han visste, utvant Norge 400 000 tonn kull årlig på Svalbard tidligere, og det var planer om å bringe produksjonen opp i 700 000 tonn. Saken hadde derfor stor betydning for Norge.

Molotov uttalte videre at Sovjet-Samveldet i 1920 protesterte mot ordningen, og kun gikk med på den i 1924 fordi det var nødt til det. Men dengang var traktaten ikke i orden fordi den ikke hadde Sovjet-Samveldets underskrift. Videre uttalte Molotov at Sovjet-Samveldet skrev under i 1935 fordi det da ble tvunget til det. Kunne det derfor tenkes at en slik traktat skulle forbli i kraft etter

krigen med Japans og Italias underskrifter? Sovjetregjeringen anså den nåværende situasjon for uutholdelig. I sin tid ville denne sak bli opptatt med vedkommende myndigheter - «the proper authorities», som tolken sa - slik at traktaten kunne bli revidert på ordentlig måte, men fra russisk side hadde man villet underrette Norge først, da dette var en sak mellom disse to land. Den norske regjering måtte derfor være den første til å kjenne til saken. Molotov uttalte at man fra russisk side var ivrig etter å komme til en forståelse, og spurte Lie: «Ønsker De dette?» Utenriksminister Lie svarte at han prinsipielt ønsket å komme til en forståelse med Sovjet-Samveldet om alle spørsmål. Molotov uttalte videre at traktaten representerte en urettferdighet. Det var galt at Norge alene skulle disponere over disse øyer, og at Sovjet-Samveldet skulle være utenfor. Han mente at denne sak ikke var av stor betydning for Norge, men saken satte Sovjet-Samveldets følelser i sving. Det ble talt så meget om hva Sovjet-Samveldet hadde gjort under denne krig, og det var da umulig å la en traktat som denne bli stående. Det hadde vært 2 000 russere på Svalbard årlig, men bare 600 norske. Det var det hele. Hvorfor skulle da øyene være norske? De to regjeringer måtte komme til en ordning. Hvem kunne protestere mot dette? - Molotov uttalte derpå omtrent følgende:

«Vi forstår at Svalbard etter at traktaten av 1920 er blitt opphevet, skal tilhøre begge land, og at Bjørnøya som før var russisk, atter skal bli det. La oss bli enige om å ordne dette spørsmål på en rettferdig måte. Så vel våre felles forsvarsinteresser som våre økonomiske interesser i nord berøres av denne sak. Vi må bli enige om dette punkt. Sovjet-Samveldet er stengt inne.»

Molotov pekte under dette på kartet hvordan stillingen var både i sør og nord, og sluttet med å spørre om vi skulle ordne dette i vennskapelighet, eller om det skulle bli dispuTT. Lie fremholdt at når det var tale om forsvarsinteresser, var disse sikre nok i norske hender. Etter forrige krig ble øyene gitt til oss av de allierte til tross for at vi da hadde vært nøytrale. Det var takken for vår handelsflåtes innsats. Foruten utvinning av kull, knyttet det seg også fiske- og fangstinteresser til øyene fra norsk side. Lie understreket at både De Forente Stater og Storbritannia var interessert i saken, og at det derfor ikke var mulig på det daværende tidspunkt å gå nærmere inn på den.

Molotov uttalte at han forstod dette helt ut. Han hadde imidlertid ønsket helt klart å redegjøre for Sovjet-Samveldets standpunkt nærmere når han hadde anledning til å tale med den norske utenriksminister direkte. Han uttalte: «Vi kan ikke bli fornøyd før denne sak er løst.» De Forente Stater og Storbritannia ville ikke bli berørt, de hadde viktigere ting å tenke på. Molotov fremholdt til slutt at

det han gjorde gjeldende, bare var Sovjet-Samveldets «legal rights». Lie svarte hertil at saken ikke kunne opptas til behandling uten at de allierte signatarmakter var underrettet. Det var den første samtale hvor saken ble tatt opp.

Det er jo klart at dette russiske fremstøt mot Svalbard-traktaten gjorde et meget sterkt inntrykk på den norske regjering i London på et tidspunkt hvor Finnmark var besatt av sovjet-tropper, og under pågående krig. Saken ble straks tatt opp til behandling av Regjeringen, og daværende ambassadør Andvord fikk i desember s.å. instruks om å fremholde muntlig for utenriksminister Molotov omtrent følgende:

Den norske regjering hadde behandlet saken ut fra ønsket om å nå fram til en positiv løsning som kunne bidra til enn ytterligere å styrke det gode forhold som alltid hadde bestått mellom Norge og Sovjet-Samveldet, og som krigen hadde utdypet. I innledningen til Svalbard-traktaten av 1920 begrunnes avslutningen av traktaten med partenes ønske om ved en anerkjennelse av Norges høyhetsrett over Svalbardgruppen, deri innbefattet Bjørnøya, å se innført et rettferdig styre på disse øyer.

Den norske regjering hadde alltid forstått og anerkjent de særlige interesser Sovjet-Samveldet hadde på Svalbard, og da Sovjet-regjeringen etter at Svalbard-traktaten var undertegnet i 1920, erklærte at den ikke kunne anerkjenne på noen måte som juridisk bindende for seg noen løsning av Svalbard-spørsmålet som ble brakt i stand uten Sovjet-Samveldets medvirkning, ble dette møtt med forståelse i Norge. Norge forhandlet derfor senere med Sovjet-Samveldet om Svalbard-spørsmålet, med det resultat at Sovjetregjeringen ved en note fra sin befullmektigede representant i Oslo 16 februar 1924 meddelte at den anerkjente Norges suverenitet over Svalbard, Bjørnøya innbefattet, og således fremtidig ikke ville gjøre noen innvending med hensyn til Svalbardtraktaten og bergverksordningen. Først etter at forholdet til Sovjet-Samveldet på denne måte var klarlagt ved den sovjetrussiske erklæring, foreslo den norske regjering for Stortinget 22 februar 1924 å godkjenne traktaten slik at den kunne ratifiseres fra norsk side. Da Sovjet-Samveldet i 1926 erklærte alle øyer nord for Sovjet-Samveldets nordkyst som tilhørende Sovjet-Samveldet, ble det i dekretet uttrykkelig uttalt at områder som på tidspunktet for dekretets offentliggjørelse av Sovjetregjeringen av anerkjent som en tredje stats territorium, var unntatt fra erklæringen. Denne unntagelse tok utelukkende sikte på Svalbard, idet det bare er det nordøstlige hjørne av Svalbard som kommer inn under den sektor som er fastsatt i dekretet.

Den 7 mai 1935 tiltrådte Sovjet-Samveldet uten betingelser eller forbehold Svalbard-traktaten med de rettigheter og forpliktelser som følger av traktaten.

Den norske regjering forstod fullt ut de følelser som man i Sovjet-Samveldet næret i anledning av de internasjonale ordninger som ble truffet uten Sovjet-Samveldets medvirkning i årene etter den første verdenskrig.

Da det gjaldt de russiske økonomiske interesser på Svalbard, var det imidlertid i traktaten blitt tatt hensyn til dem med meget vidtgående bestemmelser om vern av ervervede rettigheter og fri adgang til å utvide næringsinteressene.

Den norske regjering var klar over at begivenhetene under den siste krig hadde vist at en traktatfestet nøytralisering av Svalbard ikke lenger var en løsning som kunne tilfredsstillende de nærmeste interesserte fredselkende stater, nemlig Norge og Sovjet-Samveldet. Den norske regjering formodet også at de andre forente nasjoner som er parter i Svalbard-traktaten, hadde den oppfatning at artikkel 9 enten burde bortfalle eller erstattes av en ny artikkel som tillater den militære utnyttelse av øygruppen innpasset i en universell eller regional sikkerhetsordning. Videre ble det fremholdt at den norske regjering på det daværende tidspunkt ikke hadde konstitusjonell adgang til å drøfte en endelig ordning av de spørsmål det her gjelder. Dette kunne først skje etter at Norge var frigjort, og med Stortingets godkjennelse. Den norske regjering erklarte seg villig til sammen med Sovjetregjeringen å overveie muligheten for en avtale mellom Norge og Sovjet-Samveldet om den militære utnyttelse av øygruppen. En forutsetning for at en slik ordning kunne bli endelig, måtte imidlertid være en tilkjennegivelse fra de andre mest interesserte makters side om at de anser den således avtalte militære utnyttelse for å være i fredens interesse. Den norske regjering var derfor villig til sammen med den sovjetrussiske regjering å gjøre henvendelse til de andre mest interesserte makter i sakens anledning.

Den norske regjerings svar ble muntlig gitt utenriksminister Molotov 29 desember 1944.

Molotov fastholdt imidlertid under samtalen sitt opprinnelige forslag. Han pekte på at krigen hadde vist betydningen av den nordlige tilførselsvei, og Sovjet-Samveldet hadde måttet benytte den til tross for vanskene som følge av at tyskerne dessverre befant seg i Norge og Finnland. Svalbardgruppen hadde betydning så vel for Sovjet-Samveldet som for Norge av sikkerhetsgrunner, men også på grunn av kullene. Molotov konstaterte at det norske svar viste forståelse av det sovjetrussiske synspunkt, men han mente det ikke gikk langt nok.

For de foreløpige forhandlinger som skulle føres, kunne tre grunnlag tenkes: 1) Svalbardtraktaten, 2) Det sovjetrussiske forslag om norsk-sovjetrussisk sameie av Svalbard, mens Bjørnøya skulle bli russisk, 3) Fritt grunnlag hvor begge parter kom med sine ønsker. - Molotov uttalte videre at punkt 1, altså Svalbard-traktaten, ikke

kunne aksepteres av russerne. Traktaten måtte bort. Han mente at punkt 2, altså det sovjetrussiske forslag om norsk-sovjetrussisk sameie, mens Bjørnøya skulle bli russisk, ville være til fordel for begge parter og for den alminnelige sikkerhet. Han håpet at den norske regjering ville forstå dette. Norge og Sovjet-Samveldet måtte bli enige, og så måtte de få tilslutning fra visse andre makter som han mente ville samtykke.

Andvord fremholdt bl.a. at den norske regjering, som svaret viste, hadde stor forståelse for den sovjetrussiske plan med hensyn til sikkerhetsspørsmålet. Han redegjorde også for betydningen av ishavsinteressene for Norge og at det var utenkelig at disse etter denne krig skulle lide noe avbrekk.

Saken ble på ny behandlet av den norske regjering og ambassadør Andvord fikk i midten av januar telegrafisk instruksjon om å fremholde for Molotov at den viktigste hensikt med de forslag Regjeringen hadde fremsatt, hadde vært å opprettholde det gode og tillitsfulle forhold mellom de to land. Ut fra dette syn var Regjeringen villig til å forsøke å nå fram til en form for en norsk-sovjetrussisk ordning på Svalbard som helt kunne tilgodese de sovjetrussiske ønsker om sikkerhet. I tilfelle av at Sovjet-Samveldet etter at en revisjon av artikkel 9 var blitt bifalt av de kontraherende parter, skulle ønske å se Svalbard-traktaten avløst av en ny traktat, ville den norske regjering ikke motsette seg dette. Men den norske regjering, som i kraft av sin traktatfestede suverenitet både hadde rettigheter og forpliktelser overfor alle de kontraherende parter, måtte, om sovjetregjeringen fastholdt at videre drøftelser skulle finne sted på grunnlag av en avskaffelse av traktaten, underrette de viktigste interesserte regjeringer blandt de forente nasjoner.

Andvord ble også anmodet om å gjenta likeoverfor Molotov sine forhåpninger om at vår imøtekommende holdning måtte møte er mer positivt og forståelsesfullt svar enn det som var mottatt, idet det skulle være gode muligheter for å løse saken ved vennskapelige drøftelser mellom de 2 regjeringer. Videre fikk Andvord instruks om å redegjøre for det politiske forhold vedrørende Bjørnøya.

Tilføyelsen i denne instruks om at den norske regjering ikke ville motsette seg en senere ombytning av Paris-traktaten med en ny Svalbard-traktat, betydde i forhold til det tidligere norske forslag en ytterligere innrømmelse og et bevis for at vi anstremte oss for å imøtekomme de sovjetrussiske ønsker. Fordelen fra sovjetrussisk synspunkt ved å gå gjennom en revisjon av artikkel 9, som tilgodeså Sovjet-Samveldets sikkerhetsbehov, var at bare på det grunnlag kunne den norske regjering allerede på daværende tidspunkt ta skritt som ville lette gjennomføringen i fremtiden av den opphevelse av Paris-traktaten som ikke Norge ønsker, men

som Sovjet-Samveldet ønsker av prestisjehensyn. Den norske regjering kunne ikke uten å bryte sine internasjonale forpliktelser og norsk statsrett, drøfte en forkastelse av traktaten fra norsk side. Den eventuelle nye internasjonale avtale som skulle avløse Paris-traktaten måtte likesom denne være flersidig.

Alt dette var innholdet av instruksene.

Den 25 januar 1945 hadde ambassadør Andvord en ny samtale med utenriksminister Molotov. Under samtalen gjentok Andvord den norske regjeringens tidligere tilbud og fremholdt at Sovjet-Samveldet derved fikk løst sikkerhetsspørsmålet og dessuten oppnådde den fordel at saken utad ville fremstille seg som et felles norsk-sovjetrussisk ønske om en slik ordning. Molotov fremholdt at det etter denne krig burde være klart at en traktat med en slik forhistorie ikke kunne bestå, og han var glad over at den norske regjering betraktet den som noe som kunne forandres. Han forsto at det norske standpunkt var at man nå var villig til å forhandle om en sikkerhetsordning, og hvis man kom til enighet herom, da å ville forelegge saken for de signatarmakter som man så ble enig om. Under de kommende overveielser ville det være av betydning å vite om den norske regjering kunne tenke seg senere å gå med på å la traktaten bli erstattet av en ny traktat.

Andvord fremholdt at hvis man fra sovjetrussisk side gikk med på å innskrenke forhandlingene til å gjelde en sikkerhetsordning, ville han reise til London og prøve å oppnå den norske regjeringens løfte om ved en senere anledning ikke å sette seg imot opphevelse av traktaten. Molotov spurte deretter om den norske regjering kunne gå med på at man under eventuelle forhandlinger om en sikkerhetsordning også kunne drøfte det russiske forslag om sameie («joint possession») dog uten å ta sikte på noen avtale om dette punkt på det daværende tidspunkt.

På dette svarte Andvord kategorisk nei, idet han uttalte at den norske regjering ikke kunne diskutere noe som kunne innebære forandring med hensyn til vår suverenitet over området. Molotov uttalte at han la vekt på at saken ble ordnet på vennskapelig måte, men han talte meget om den betydning Svalbardkullene hadde for Sovjet-Samveldet. Andvord svarte til dette at vi jo hadde hver våre gruver, men at de spørsmål som reiste seg i denne forbindelse, jo heldigvis ikke forelå til behandling, idet en økonomisk vinning for Sovjet-Samveldet i denne forbindelse ville bety et tilsvarende tap for Norge, og noe tap skulle vi ikke lide, etter det Molotov hadde erklært under den foregående samtale om denne sak. Dette var heldig, uttalte Andvord, idet et krav som i det hele kunne tenkes å gjøre stillingen verre for den hårdt prøvede befolkning i Nord-Norge, ville kunne få uberegnelige konsekvenser. Molotov bemerket hertil at et godt forhold til Sovjet-Samveldet var mere verd for Nord-Norges befolkning enn noensomhelst Svalbardtraktat.

Den 29 januar ble Andvord på ny kalt til Molotov som ville gjøre ham kjent med Sovjetregjeringens svar på den norske regjeringens forslag. Han leste derpå opp følgende dokument som han betegnet som teksten i sitt muntlige svar:

«Parisertraktaten av 9 januar 1920 som medførte radikale forandringer i den rettslige stilling for Spitsbergen-øyene, som inntil da var betraktet som ingenmannsland, ble undertegnet uten at USSR fikk underretning, og uten dets deltagelse, hva Sovjetregjeringen betrakter som uregelmessig. Den omstendighet at det blandt dem som har undertegnet denne traktat er stater som har opptrådt på deres side som fører krig mot de allierte makter, viser at traktaten ikke kan stå ved makt. Denne avgjørelse tok overhodet ikke hensyn til USSR's viktige interesser både av økonomisk karakter og med hensyn til spørsmålet om USSR's sikkerhet i dette område. Helt inntil den nåværende krig ble imidlertid USSR's nordlige distrikter og Sovjets sjøgående flåte i nord forsynt med kull som ble utvunnet av Sovjets organisasjoner med øya Spitsbergen i et kvantum av omkring 400 000 tonn årlig, mens alt det som ble utvunnet av kull på øya Spitsbergen, beløp seg til 600 a 650 000 tonn. Dessuten har den vei til Oseanet i vest som går forbi Spitsbergen, en eksepsjonell stor betydning for USSR og dets sikkerhet i nord. Den nåværende krig i særdeleshet har vist hvor nødvendig det er å trygge USSR's sikkerhetsinteresser i dette område. En rettferdig løsning av spørsmålene vedrørende Spitsbergenøyene og Bjørnøya ville trygge de viktige sikkerhetsinteresser i nord både for USSR og også for Norge under full hensyntagen til begge lands økonomiske interesser.

Sovjetregjeringen har med all oppmerksomhet gjort seg bekjent med den norske regjeringens erklæring som ble avgitt av ambassadør Andvord den 25 januar i år til Folkekommissæren for Utenriksvesenet, V.M. Molotov, om at:

1. Den norske regjering foreslår å forhandle om felles militært forsvar av øyene Spitsbergen og Bjørnøya og
2. konsultere vedkommende allierte regjeringer angående i fellesskap utarbeidede norsk-sovjetrussiske forslag.

Sovjet-regjeringen erklærer seg enig i de av den norske regjering fremlagte forslag og foreslår på ovenanførte grunnlag samtidig å forhandle om USSR's og Norges utnyttelse av kull- og andre forekomster på Spitsbergen og likeledes om nødvendigheten av å annullere traktaten av 9 februar 1920.»

Molotov håpet at hans gjengivelse av Andvords punkt vedrørende sikkerhetsordningen var riktig. Andvord gjorde da oppmerksom på at ordet «felles» i forbindelse med

«forsvar» ikke var benyttet av ham, og heller ikke av den norske regjering. Han pekte på at det syntes ham å være en viss forskjell mellom «felles forholdsregler» angående «forsvaret» og «forholdsregler angående felles forsvar».

Molotov uttalte at han gjerne ville høre Andvords personlige oppfatning av hvordan den norske regjering ville stille seg til de to tillegg som man fra russisk side hadde gjort til de norske forslag, og som var en betingelse for at Sovjet-regjeringen kunne godta dette. Til dette svarte Andvord - for å fremtvinge en helt tydelig uttalelse fra Molotovs side - at når man så på de to tillegg som et hele knyttet sammen med vårt forslag om en sikkerhetsordning, syntes han nærmest at man var kommet tilbake til det opprinnelige forslag som Molotov hadde stillet utenriksminister Lie. Molotov uttalte da at det var en meget essensiell forskjell, nemlig den at man fra sovjethold ikke lenger nevnte noe om «sameie». Fra russernes side bandt man seg ikke til definitivt å frafalle tanken herom, men man unnlot å reise spørsmålet. Dette betydde et kompromiss som man mente man fra norsk side ville sette pris på og kunne akseptere.

Etter at dette punkt således var blitt klart, gikk Andvord og Molotov over til å tale om de to tilleggsbestemmelser som man fra russisk side var kommet med. Angående opphevelse av traktaten gjentok Andvord hva han under forrige møte hadde sagt om at han hadde visse begrunnede forhåpninger om at den norske regjering ville være villig til, dersom man fra Sovjethold nå ville innskrenke seg til forhandlinger om sikkerhetsspørsmålet, allerede nå å meddele sovjetregjeringen at den norske regjering i sin tid ikke ville motsette seg en opphevelse av traktaten. Andvord uttalte at han hadde denne tro fordi han visste at den norske regjering forstod Sovjet-Samveldets følelser med hensyn til Svalbardtraktaten, og ønsket så langt som mulig å ta hensyn til disse. Noen forhandlinger om dette anså Andvord imidlertid at man ikke kunne regne med at den norske regjering ville gå inn på på det nåværende tidspunkt. Andvord understreket at den norske regjering ikke uten å bryte sine internasjonale forpliktelser og norsk statsrett kunne diskutere en opphevelse av traktaten fra norsk side.

Til dette svarte Molotov at det var sovjet-regjeringens standpunkt at Norge og Sovjet-Samveldet allerede nå burde bli formelt enig om nødvendigheten av traktatens opphevelse. Han fremholdt igjen at traktaten var undertegnet av Italia og Japan og kunne allerede av den grunn ikke fortsette å være i kraft. Man hadde gjort den feil («mistake») å avslutte denne traktat etter forrige krig uten å ta hensyn til Sovjet-Samveldet. Traktaten hadde medført en endring i stillingen og tok ikke hensyn til Sovjet-Samveldets økonomiske interesser.

Kullene fra Svalbard spilte en uhyre stor rolle for skipsfarten i nord. Det man fra russisk side ville var

foreløpig bare det negative at traktaten skulle vekk uten å gå inn på hva en ny traktat måtte komme til å innebære.

Andvord gjentok at han gikk ut fra at den norske regjering ville være stemt for ikke å motsette seg at traktaten i sin tid ble opphevet, men at han ikke hadde mer å tillegge til hva han tidligere hadde sagt angående den formulering man fra russisk side hadde gitt tanken.

Med hensyn til kullene uttalte Andvord at forhandlinger herom var et nytt spørsmål, som han ikke visste hvordan den norske regjering ville stille seg til. Han mente at det i traktaten var tatt sådant hensyn til russiske interesser at det ikke skulle være nødvendig å forhandle ytterligere derom. Molotov erklærte at man fra russisk side gjerne ville forhandle om kullspørsmålet. Andvord svarte da om disse forhandlinger ville kunne tenkes å innebære at det fremkom ønsker fra sovjethold om en utvidelse av den russiske gruvedrift utover hva der var forutsatt. Til dette svarte Molotov at det ville komme til å vise seg under forhandlingene, Andvord svarte Molotov at han var ute av stand til å si noe definitivt om hvordan den norske regjering ville stille seg til forhandlinger om kullspørsmålet, som nå foreslått.

Ambassadør Andvord reiste derpå etter samtalen den 29 januar til London, og en komite bestående av stortingspresident Hambro, dr. Arnold Ræstad, ambassadør Andvord, dr. Arne Ordning og minister Berg utarbeidet en tekst til den muntlige meddelelse som ambassadør Andvord skulle avgi til utenriksminister Molotov, ut fra den forutsetning at regjeringen ønsket på det daværende tidspunkt å begrense denne meddelelse til det minste som var nødvendig for å vareta våre vitale interesser og internasjonale forpliktelser i den situasjon som var oppstått.

Den 16 mars 1945 fikk ambassadør Andvord instruks om å avgi muntlig uttalelse til Molotov av følgende innhold:

«Folkekommissæren for Utenriksvesenet herr Molotov meddelte ambassadør Andvord 29 januar følgende:

«Sovjet-regjeringen har med all oppmerksomhet gjort seg bekjent med den norske regjeringens erklæring som ble avgitt av ambassadør Andvord den 25 januar til Folkekommissæren for Utenriksvesenet, V.M. Molotov, om at:

1. Den norske regjering foreslår å forhandle om felles militært forsvar av øyene Spitsbergen og Bjørnøya, og
2. konsultere vedkommende allierte regjeringer angående i fellesskap utarbeidede norsk-sovjetrussiske forslag.

Sovjet-regjeringen erklærer seg enig i de av den norske regjering fremlagte forslag og foreslår på ovenanførte grunnlag samtidig å forhandle om USSR's og Norges utnyttelse av kull- og andre forekomster på

Spitsbergen og likeledes om nødvendigheten av å annullere traktaten av 9 februar 1920.»

Den norske regjering har gjort seg bekjent med denne meddelelse.

Den norske regjering aksepterer at det opptas forhandlinger på det grunnlag som her er angitt, idet den forutsetter at de endelige avtaler for Norges vedkommende overensstemmende med hva Grunnloven herom bestemmer gjøres til gjenstand for godkjennelse av Stortinget, og idet den til meddelelsen knytter følgende bemerkninger:

I. *Felles militært forsvar av øyene Spitsbergen og Bjørnøya.*

Forsvaret av Svalbard-øygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Samveldet. Forsvarsforanstaltningene blir å innpasse i de ordninger som måtte bli truffet av en internasjonal sikkerhetsorganisasjon som begge parter er medlemmer av. De faste anlegg skal opprettes på grunn som tilhører den norske stat eller som den vil ekspropriere.

Forsåvidt angår de to parters innbyrdes forhold på det militære område, skal prinsippet om likestilling på ethvert punkt iakttas. Avtaler blir å treffe om de faste anleggs karakter, omfang og utstyr og om bemanningsstyrkenes sammensetning, om kommandoforhold, krigsberedskap etc. Avtaler blir også å treffe om fordeling av utgiftene.

Da midlene som trykker forsvaret av Svalbard-øygruppen ikke vil bli brukt til angrep, vil den omstendighet at forsvar iverksettes til fordel for særskilt Norges eller særskilt Sovjet-Samveldets interesser ikke i seg selv medføre at den annen part blir å betrakte som krigførende.

II. *Kullene.*

Da den norske regjering er ubekjent med at det fra noe hold er fremkommet noen forestilling om at den bestående ordning for utnyttelsen av kull- og andre forekomster ikke skulle være tilfredsstillende ville den norske regjering sette pris på å bli underrettet om hvilke spørsmål Sovjetregjeringen ønsker å reise i denne forbindelse forinnen drøftinger finner sted.

III. *Annulering av traktaten av 1920.*

Den norske regjering forutsetter at annullering av traktaten av 1920 i tilfelle gjennomføres under iakttagelse av Folkerettens regler. Den er imidlertid enig med Sovjetregjeringen i at de stater som under den nåværende verdenskonflikt har kjempet mot oss eller våre allierte, ikke skal tilspørres om annulleringen eller å delta i forhandlinger om en ny avtale.»

Den 31 samme måned ble Andvord mottatt av Molotov og han overleverte ovennevnte svar. Molotov uttalte at saken

var innviklet, og derfor var det vanskelig å avgi en uttalelse med en gang. Molotov forsto vårt svar slik at vi godtok det forslag han hadde fremsatt, idet vi til dette knyttet våre bemerkninger. Han minnet om erklæringen under den forrige samtale med hensyn til ordene «felles forsvar» og spurte om saken var i orden.

Andvord svarte at Regjeringen hadde mottatt den sovjet-russiske meddelelse og i sitt svar oppsatt det som basis for videre forhandlinger, og at regjeringen enn videre i bemerkning I i sitt svar hadde erklært forsvaret for «felles anliggende». Molotov spurte deretter om det var helt klart at vi ville gå til forhandlinger, og derpå, når enighet mellom oss var oppnådd, ville henvende oss til visse signatarmakter. Andvord bekreftet dette, men fant det nødvendig - også for ikke å la Molotov få initiativet - å tilføye at regjeringen samtidig håpet - ja egentlig forutsatte - at man kunne stanse her og vente med slike forhandlinger inntil Norge var fritt og Regjeringen kom i en gunstigere stilling, spesielt teknisk sett med henblikk på å kunne føre slike forhandlinger. Til dette svarte Molotov at han på en måte forsto vårt ønske men at det jo var nødvendig at vår meningsutveksling førte til noe konkret.

Andvord svarte at hans instruks bare gikk ut på å gi Molotov den muntlige meddelelse, men at Andvord ikke anså det for utelukket, at Regjeringen kunne være villig til å bemyndige Andvord til sammen med Molotov å undertegne en felles erklæring på basis av det svar vi hadde gitt, under den absolutte forutsetning at ytterligere forhandlinger utsto til Norge var fritt. Molotov ga ikke noe svar på dette, men spurte om det var riktig, at vi ønsket å få vite hva Sovjet-Samveldet tenkte å ta opp med hensyn til kullene på Svalbard.

Andvord viste til våre bemerkninger under punkt II i svaret, og uttalte at kullene på Svalbard var av meget stor viktighet for Norge. Vi måtte derfor vite hva det skulle forhandles om. Med hensyn til bemerkningene under punkt III spurte Molotov hva vår tekst egentlig betød. Andvord svarte at vi forsto det sovjet-russiske ønske i saken, men at vi la vekt på og gikk ut fra at Sovjet-Samveldet gjorde det samme, at avskaffelsen av traktaten eventuelt kom til å finne sted på en folkerettslig korrekt måte.

Molotov uttalte meget vennlig at han betraktet vårt svar som tilfredsstillende basis for videre forhandlinger, men det var nødvendig at vår meningsutveksling resulterte i noe konkret, og Molotov trodde at dersom han og Andvord sammen ville gå til arbeidet måtte de kunne nå frem til et tilfredsstillende resultat. Til dette svarte Andvord på ny at hans instruks kun gikk ut på å avgi meddelelsen, men at han anså det mulig at Regjeringen ville kunne gå med på en felles erklæring på det grunnlag som forelå.

I virkeligheten forelå det på det tidspunkt allerede utarbeidet det norske forslag til felles erklæring, fordi oppfatningen i Regjeringen i London var den, at slik som denne sak lå an, måtte en ta initiativet på norsk hold. Derfor kunne den norske regjering den 4 april 1945 gi ambassadør Andvord fullmakt til å fremlegge for Molotov utkast til felleserklæring. Dette utkast ble sendt Molotov med note den 9 april 1945, og det har denne ordlyd:

«Den norske regjering og den sovjet-russiske regjering, som mener at nøytraliseringen av Svalbard, uttalt i Paristraktaten om Svalbard av 1920, har vist seg å være ugjennomførlig og at en opprettholdelse av dette prinsipp ville være i åpenbar strid med de to lands interesser, som ønsker å istandbringe en ordning med hensyn til den militære utnyttelse av øygruppen som både kan tjene til å fremme de to lands sikkerhet og vil kunne betraktes som en regional utbygging av en internasjonal sikkerhetsorganisasjon,

er, idet de vil avvente uttalelser som i fellesskap skal innhentes fra Frankrikes, Det Forente Kongerikes, De Forente Staters, Canadas, Sveriges og Nederlandenes regjeringer, og under forbehold av det norske Stortings godkjennelse av en endelig ordning, blitt enig om følgende bestemmelser:

Forsvaret av Svalbardøygruppen er et fellesanliggende for Norge og Sovjet-Samveldet.

Forsvarsforanstaltningene blir å innpasse i de ordninger som måtte bli truffet av en internasjonal sikkerhetsorganisasjon som begge parter er medlemmer av.

De faste anlegg skal opprettes på grunn som tilhører den norske stat eller som den vil ekspropriere.

For såvidt angår de to parters innbyrdes forhold på det militære område skal prinsippet om likestilling på et hvert punkt iakttas.

Avtaler blir å treffe om de faste anleggs karakter, omfang og utstyr og om bemanningsstyrkenes sammensetning, om kommandoforhold, krigsberedskap etc.

Avtaler blir også å treffe om fordeling av utgiftene.

Da midlene som trykker forsvaret av Svalbardøygruppen ikke vil bli brukt til angrep, vil den omstendighet at forsvar iverksettes til fordel for særskilt Norges eller særskilt Sovjet-Samveldets interesser, ikke i seg selv medføre at den annen part blir å betrakte som krigførende.

De to regjeringer er enige om at opphevelsen av traktaten av 1920, hvorom forhandlinger senere vil finne sted, i tilfelle gjennomføres under iakttagelse av folkerettens regler, og at de stater som under den nuværende verdenskonflikt har kjempet mot Norge eller Sovjet-Samveldet eller deres allierte, ikke skal

10.30

rådspørres om opphevelsen av traktaten eller innbys til å delta i forhandlinger om en ny avtale.»

Det er det sist formulerte forslag som foreligger fra norsk side i denne sak. Fra russisk side kom det ikke noe direkte svar på dette norske utkast til felleserklæring. Det som er skjedd siden, og som komiteen vil være orientert om både gjennom utenriksminister Lies redegjørelse dels i komiteen og dels i Stortinget og gjennom mine redegjørelser, er at det var helt stille om saken fra alle kanter til i november 1945.

I mellomtiden hadde jo utenriksminister Lie, ennå før han forlot London, orientert både den britiske og den amerikanske regjering og gjort dem kjent med forslaget til felleserklæring, og ingen av dem hadde reist noen innvendinger mot forslaget.

Den 5 november 1945 kom den britiske ambassadør her i Oslo, Sir Laurence Collier, under en samtale med Trygve Lie inn på Svalbard-spørsmålet, og gjorde da oppmerksom på at man nå, etter at De Forente Nasjoners charter var fullt utformet og ville bli tiltrådt av Norge og Sovjet-Samveldet, hadde bestemmelser i charterets art. 43 som sier at enhver sikkerhetsordning skal komme i stand etter initiativ av Sikkerhetsrådet. Han mente, at hvis saken ble tatt opp igjen fra Sovjet-hold, måtte man kunne si at den måtte sees i lys av art. 43 i charteret.

Det ble ikke gjort noe mer med det, fordi det hele tiden var oppfatningen her at vi ingen interesse hadde av å ta noe initiativ i denne sak, så lenge man lot den hvile fra russisk side.

Så i slutten av mars i år nevnte Molotov saken overfor ambassadør Andvord under en mottagelse i Moskva. Vi fikk øyeblikkelig rapport om det, og sendte da et spørsmål til ambassadør Andvord. Vi ville gjerne høre hans mening om hvorvidt man, hvis saken ble tatt opp fra russisk side, burde spørre Molotov om saken ikke nå var kommet i en annen stilling etter at UNO-pakten var trådt i kraft og både Norge og Sovjet-Samveldet var medlemmer av De Forente Nasjoner, jfr. art. 43. Til det svarte ambassadør Andvord at en kunne ikke i og for seg si at saken var kommet i en ny stilling, og at man fra russisk side sikkert ville se det slik at under alle omstendigheter måtte Norge og Sovjet-Samveldet først være enige før henvendelse ble gjort til Sikkerhetsrådet, og man ville også være av den oppfatning at den norske og den sovjet-russiske regjering måtte være enige om å gjøre henvendelse i fellesskap til signatarmaktene for Svalbardtraktaten med sikte på å få den opphevd.

Nå, det ble ikke tatt noe mer initiativ fra russisk side i denne omgang. Jeg redegjorde så for det som var passert til da, i lukket møte i Stortinget den 13 juni i år, og jeg vil gjerne få lov til å sitere de uttalelser som

der falt fra utenrikskomiteens formann, og som ikke møtte innsigelse fra noe hold:

«Jeg skal først si et par ord om *Svalbardsaken*», sa Terje Wold. «Jeg er enig i at det i den stilling denne sak er kommet, hverken er nødvendig eller ønskelig at det fra norsk side tas noe initiativ for å bringe forhandlingene i gang igjen. Våre interesser har i denne sak rent forhandlingsmessig hittil vært varetatt av vår ambassadør i Moskva på en helt utmerket måte. Vi har hele tiden forhandlet helt åpent og tillitsfullt med Sovjet-Unionen, i full overensstemmelse med det vennskap og det tillitsforhold som består mellom våre to folk. Det er riktig at vi har sett, og at vi ser, denne sak først og fremst som et norsk-sovjetrussisk anliggende, som vi ved direkte forhandlinger har søkt å bli enig om, og dersom Svalbard-spørsmålet påny skulle bli tatt opp, sier det seg selv at vi må være beredt til å fortsette forhandlingene i samme ånd. Det har hele tiden vært vårt ønske saklig og fordomsfritt å søke å nå fram til en forsvarlig og tilfredsstillende ordning.»

Det som jeg hittil har referert, inklusive debatten i Stortinget, var den bakgrunn jeg hadde da jeg kom til Paris under fredskonferansen, og der hadde jeg etter anmodning av Molotov på et nokså tidlig tidspunkt - en av de første dager i august, det var den 2 august, en samtale med Molotov, som i det store og hele dreiet seg om situasjonen på fredskonferansen, de saker som forelå der i øyeblikket, men hvor han så på slutten av samtalen plutselig sa: Så har vi Spitsbergen. Det var nå på tide, sa han, at våre forhandlinger om Spitsbergen ble ført til en avslutning. Til det svarte jeg at vi i Norge ikke syntes det hastet med slike forhandlinger. Vi hadde for over et år siden sendt et forslag til Sovjet-Samveldets regjering til en felleserklæring, og hadde ennå ikke fått noe offisielt svar på hvordan Sovjet-Samveldet stilte seg til det norske forslag. Jeg nevnte videre at det kanskje nå kunne være grunn til å se spørsmålet om forsvaret av Spitsbergen i lys av at begge våre land var blitt medlemmer av De Forente Nasjoner, og derfor måtte se spørsmålet i forbindelse med avtaler som skulle sluttet med den militære stabskomite. Til det svarte Molotov at han var på det rene med at det var Sovjet-Samveldets regjering som måtte ta initiativet, og at den skyldte oss et svar på vårt forslag til felleserklæring. Hans regjering mente nå at det var på tide at vi i nær framtid gikk i gang med videre og avsluttende forhandlinger. På min antydning om å se spørsmålet om forsvaret i lys av det felles medlemskap i De Forente Nasjoner reagerte han overhodet ikke. Da han gjentok at vi nå snart måtte komme fram til forhandlinger, sa jeg at jeg skulle underrette min regjering om Sovjet-Samveldets ønske, og at jeg ikke var i tvil om at den norske regjering var

10.30

villig til å ta forhandlinger opp når det måtte passe for Sovjet-Samveldets regjering.

Så gikk hele tiden under Paris-konferansen uten at noe mere skjedde. Under et av mine besøk hjemme drøftet vi saken i Regjeringen og ble enig om at hvis saken ble tatt opp igjen, måtte vi først og fremst se å få greie på hva det var russerne nå ønsket. Så kom så Molotov tilbake til saken en av de siste dager under Paris-konferansen, den 14 oktober. Da innbød han tre medlemmer av den norske delegasjon til lunsj sammen med representanter fra noen andre delegasjoner, og ved bordet spurte han meg: Når kan vi snakke om Svalbard-saken? Så sa jeg at det er det ikke tid til her nå, vi reiser begge i morgen, men det måtte bli mulig å få snakket om den i New York. Da jeg så kom til New York, nevnte han alt den første dag: Vi må se å finne en tid, mens vi begge er her, til å snakke om saken - og jeg sa da fra med en gang at jeg ble her til den 19 november, for at han skulle være oppmerksom på det. Så kom han den 15de og spurte om vi nå kunne snakke om saken den neste dag, og jeg hadde da i New York to samtaler med Molotov om saken, og dem vil jeg få lov til å referere nokså utførlig til orientering om hva det nå er som tas opp fra russisk side.

Jeg vil bare gjerne ha nevnt at under drøftingene i Regjeringen hadde den tanke vært sterkt fremme om vi ikke nå med en gang skulle se å komme bort fra alt snakk om felles forsvar. Vi er jo alle sammen klar over hvor vanskelig det er. Men etter samråd derborte med Hambro og Terje Wold, og også etter å ha snakket med Trygve Lie, som jo hadde hatt saken i hele dens første stadium, kunne jeg ikke komme til noe annet resultat enn at hvis jeg, etter det jeg hadde sagt i Paris, begynte en samtale med Molotov med å si: Nei, nå var stillingen en helt annen, nå er det hele falt bort, vi må snakke på et helt annet grunnlag - kunne jeg ikke unngå med en gang å få en forhandlingsatmosfære som ville være til det ytterste ugunstig. Av den grunn tok jeg den stilling som vil framgå av det referat jeg nå skal lese opp, av samtalen, hvor Terje Wold hele tiden var til stede og deltok:

Samtalen var kommet i stand etter anmodning av Molotov da han ønsket å utveksle meninger om Svalbard-saken. Molotov begynte samtalen med å si at han gjerne ville drøfte Svalbard og Bjørnøya, og henviste med en gang til ambassadør Andvords erklæring av 31 mars 1945 og til det norske forslag til felleserklæring av 9 april s.å. Molotov pekte på at i erklæringen av 31 mars var det brukt uttrykket «Svalbard og Bjørnøya», mens det i forslaget til felleserklæring bare var brukt uttrykket «Svalbardarkipelet», og spurte om det lå noen realitet i den forskjellen. Til det svarte jeg at jeg forsto det slik at den norske regjering mente saken gjaldt Svalbard-øygruppen. Hvis det var så at det fra sovjetregjeringens

side også var ønske om at forhandlingene skulle omfatte Bjørnøya, ville jeg forelegge dette for min regjering.

Molotov vendte deretter tilbake til erklæringen av 9 april. Det var riktig, sa han, som Lange hadde nevnt under samtale i Paris, at den norske regjering ikke hadde fått noe svar hittil på utkastet. Før han, Molotov, sendte oss noe skriftlig svar mente han det ville være nyttig med en muntlig meningsutveksling om de endringer i utkastet til felleserklæring som han kom til å foreslå. Jeg erklærte meg enig i at en slik meningsutveksling ville være nyttig. Molotov sa deretter at sovjetregjeringens interesse i Svalbard-øygruppen og Bjørnøya ikke bare gjaldt den militære side av spørsmålet, men også de økonomiske forhold og muligheter begge steder. Han pekte på at mens der i erklæringen av 31 mars var et punkt II om kullgruvene, var dette spørsmålet overhodet ikke berørt i utkastet til felleserklæring. Sovjetregjeringen ønsket å få inn et avsnitt om dette spørsmål i felleserklæringen, da Svalbardkullene var av vesentlig betydning for hele den nordlige del av Sovjet-Samveldet, og spesielt den eneste kilde til kullforsyning for sovjetrussiske skip i dette område. Jeg svarte at kullene fra Svalbard var de eneste kullressurser Norge overhodet hadde, og at derfor Svalbard-kullene og adgangen til fortsatt å utnytte dem, var av vesentlig betydning for norsk næringsliv. Til dette svarte Molotov at det ikke var noe ønske fra Sovjets side om å hindre Norge i å utnytte kullforekomstene på Svalbard, men at en måtte finne fram til en ordning som tillot både Norge og Sovjet-Samveldet å utnytte kullforekomstene. Molotov refererte deretter - og lovet på det tidspunkt å oversende skriftlig før jeg forlot New York - sovjetregjeringens forslag til et avsnitt om kullene i felleserklæringen. Jeg understreket at da dette var første gang vi på norsk hold fikk nærmere presisert de russiske ønskemål om dette spørsmål, kunne jeg ikke ta standpunkt, men måtte forelegge spørsmålet for den norske regjering og for det norske Storting. Wold føyde til at det norske standpunkt hvor det gjaldt kullspørsmålet jo var utformet i avsnitt II i erklæringen av 31 mars. Molotov refererte deretter dette avsnittet og sa at det var riktig at det hittil ikke hadde vært noen klage over forholdet på dette punkt, men nettopp derfor var det ønskelig å få spørsmålet om rettighet til kullene nærmere presisert. Det russiske forslaget som da ble opplest, omfattet ikke bare kullgruvedriften, men også spørsmålet om samme næringsrettigheter for sovjetborgere som for norske borgere til skjerping og utnyttning av eventuelle nye fund og fangst- og fiskerettigheter. Fra norsk side ble det uttrykkelig uttalt, at da dette var første gang ønskemålene var presisert, måtte saken forelegges den norske regjering og Stortinget. I forbindelse med kullspørsmålet siterte Molotov talloppgaver som han hadde fra et memorandum som fra russisk side var levert ambassadør Andvord under forhandlingenes første fase, og han gjentok de samme tall

som der var brukt. De viste at den årlige kullproduksjon på Svalbard i de siste år før annen verdenskrig hadde vært 600-650.000 tonn, hvorav sovjetborgere hadde drevet fram de 400.000 tonn. Til det svarte jeg at hvis jeg husket riktig, var det drevet ut 300.000 tonn årlig ved de norske gruvene. Og Wold supplerte med at etter hans erindring forelå det oppgaver som viste at av det samlede kullkvantum som var drevet ut på Svalbard, hadde nordmennene drevet ut over halvparten. Molotov svarte at det var mulig at hans tall ikke var nøyaktige. I alle tilfelle var det ikke tallene som var det vesentlige i denne sammenhengen, men de sovjetrussiske ønskemål om næringsrettigheter.

Deretter gikk Molotov over til hva han kalte det annet viktige punkt, og tok sitt utgangspunkt i utkastet til felleserklæring av 9 april, hvor han siterte følgende avsnitt:

«Forsvarsforanstaltningene skal være i samsvar med de ordninger som måtte treffes av en internasjonal sikkerhetsorganisasjon som begge parter er medlemmer av.»

Han spurte om en fra norsk side ville være enig i å la dette avsnitt stå uforandret. Jeg svarte at avsnittet var blitt formulert på et tidspunkt hvor begge parter visste at en sikkerhetsorganisasjon ville bli opprettet etter krigen, og begge parter regnet med at de ville bli medlemmer av denne organisasjon. Nå var situasjonen den at denne organisasjon var opprettet, vi var begge medlemmer av United Nations og hadde begge underskrevet og ratifisert charteret. Den norske oppfatning var derfor at spørsmålet om militær utnyttelse av Svalbard måtte ses i lys av art. 43 i charteret. Molotov kom tilbake til sitt forslag om å la avsnittet stå uforandret. Jeg svarte at det vel var grunn til å forandre det i lys av det som var skjedd siden 9 april 1945, slik at det ble klart at en eventuell avtale kom innenfor charterets bestemmelser. På direkte spørsmål fra Wold erklærte Molotov seg enig i at en eventuell avtale måtte formes i samsvar med charterets bestemmelser.

Molotov gikk så over til følgende avsnitt i utkastet til felleserklæring:

«Den norske regjering og regjeringen i Sovjet-Samveldet ... som ønsker å komme til en ordning med hensyn til bruken av Svalbard-øygruppen til militære formål, som både kan tjene til å fremme de 2 lands sikkerhet og være en regional ordning som skal bygges ut innenfor en internasjonal sikkerhetsorganisasjon.»

Han siterte dette avsnitt og spurte om det fra norsk side var noe ønske om å forandre dette avsnittet. Til dette svarte jeg at den norske regjering ikke hadde drøftet endringer i utkastet, idet vi hadde ventet på å få vite sovjetregjeringens standpunkt til det. Jeg gjentok at enhver avtale måtte forelegges Stortinget og inngås med dets tilslutning.

Molotov siterte deretter følgende avsnitt i utkastet til felleserklæring av 9 april:

«Alle faste innretninger skal være på jord som tilhører eller vil bli ekspropriert av den norske regjering.»

Han sa at sovjetregjeringen mente at vi lett måtte kunne bli enige om å la dette utgå av erklæringen. Jeg svarte at fra norsk side ville det være uhyre vanskelig å la dette avsnittet falle bort. Det norske standpunkt var at suvereniteten over Svalbard var norsk. Til dette svarte Molotov at suverenitetsspørsmålet jo ikke var berørt i erklæringen i det hele tatt. Wold bemerket til dette at hvis han husket rett, hadde det på et tidligere stadium i drøftingene fra sovjethold vært nevnt sameie og at det var etter at dette punkt var oppgitt fra sovjetregjeringens side, at vi hadde fremsatt vårt utkast til felleserklæring. Molotov bekreftet dette og jeg gjentok at jeg mente det ville være uhyre vanskelig fra norsk side å gi avkall på det omhandlede avsnitt.

Molotov sa at sovjetregjeringen så på det norske forslaget til felleserklæring som et uttrykk for den vennskapelige holdning hos den norske regjering overfor sovjetregjeringen, og sovjetregjeringen satte pris på det. Jeg svarte at det sikkert var et ønske fra begge sider å finne en vennskapelig løsning på alle disse problemer.

På det tidspunkt ble så samtalen avbrutt for å gjenopptas den følgende mandag. Molotov begynte med å si at han lørdag hadde nevnt spørsmålet om Bjørnøya, om kulldriften og næringsinteressene, og enkelte sider av spørsmålet om militært forsvar. I dag ville han ta opp det neste hovedspørsmålet som var omtalt i den norske erklæring av 31 mars og i forslaget til felleserklæring av 9 april, nemlig spørsmålet om oppsigelse av Svalbardtraktaten av 1920. Sovjetregjeringens syn på denne traktaten forutsatte han var vel kjent gjennom de tidligere forhandlinger. Sovjetregjeringen hadde ikke deltatt i utarbeidelsen av traktaten, og mente den ikke var tilfredsstillende. Situasjonen, når det gjaldt traktaten, var dessuten nå endret ved at det var enighet om at to av undertegnerne - Italia og Japan - ikke kunne komme på tale ved forhandlinger om endring eller opphevelse, men det kunne jo tenkes at i den nåværende situasjon også andre av undertegnerne ikke nødvendigvis behøvet å være med på en ny traktat. Det kunne videre tenkes at stater som ikke hadde undertegnet traktaten av 1920, f.eks. Finland, måtte regnes som så direkte interessert at det var naturlig at de ble med på den nye traktat.

Molotov ville forøvrig gjerne vite om det var grunn til, som det var gjort i det norske utkast til felleserklæring, å nevne opp i erklæringen de stater som var medundertegnere av traktaten, og om det ikke var tilstrekkelig å bruke uttrykket «mens man venter på forhandlingene med de andre interesserte stater», uten at

hver enkelt stat ble uttrykkelig nevnt. Jeg svarte at den norske regjerings syn var gjort kjent for sovjetregjeringen tidligere. Vi var enig i at det var nødvendig å forhandle om en utforming av traktaten, som kunne være fullt tilfredsstillende for begge parter, men forutsetningen fra norsk side hadde alltid vært, og var fremdeles, at enhver forandring av traktaten måtte skje i samsvar med folkerettens regler, og at derfor samtlige stater som hadde undertegnet Svalbard-traktaten, også måtte være med i drøftinger om en endring eller opphevelse med unntagelse av Italia og Japan. Jeg mente derfor det var vanskelig fra norsk side å unnlate å nevne disse stater i erklæringen. Molotov gjorde oppmerksom på, at mens det var 9 stater som hadde undertegnet traktaten av 1920, og der alt var enighet om at Italia og Japan ikke kunne komme på tale, fordi de hadde kjempet mot de allierte under krigen, var det i det norske utkast til felleserklæring bare regnet opp 6 stater, idet Danmark var utelatt. Jeg svarte at dette utvilsomt måtte skyldes en «slip», og Molotov erklærte seg enig.

Nå er sammenhengen den at det skyldtes ikke en «slip», for på det tidspunkt hadde ikke Danmark en regjering, og derfor var det utelatt. Men det er ikke nå noen dissens om det punkt.

Molotov kom tilbake til spørsmålet om en ikke kunne nøye seg med den formulering han hadde antydnet. Jeg svarte til dette at spørsmålet om endring av traktaten hadde to stadier. I det første stadium måtte etter folkeretten samtlige de stater - unntatt Italia og Japan - som hadde undertegnet traktaten av 1920, være enig i endring eller opphevelse. Når det gjaldt utformingen av nye bestemmelser i traktaten, eller en ny traktat, kunne en diskutere spørsmålet om andre stater skulle komme med eller noen av de gamle signatarmakter utelates.

Molotov presiserte at sovjetregjeringen ikke hadde vært med på utformingen av Svalbardtraktaten av 1920. Så rekapitulerte jeg det som hadde skjedd, at vi ikke hadde undertegnet før vi hadde fått tilsagn fra den russiske regjering at denne ville undertegne og at Sovjet-Rusland siden hadde undertegnet. Og hele den fremstilling ble supplert av Wold og godkjent av Molotov.

Dermed sluttet i grunnen den egentlige samtale, men jeg benyttet anledningen til å presisere at Wold og jeg hadde vært glad for å få slik anledning til en åpen meningsutveksling før en fikk noen slags formell forhandling. Jeg spurte i den sammenheng om vi kunne komme tilbake til spørsmålet om Bjørnøya og kull- og næringssspørsmålene. Jeg ville ikke være oppriktig hvis jeg unnlot å si fra at det fra norsk side ville vekke meget store vanskeligheter å trekke Bjørnøya inn i forhandlingene og å gå med på forandringer hvor det gjaldt utnyttelse av kullforekomstene eller av næringsmulighetene både på Bjørnøya og Svalbard. Wold understreket i tilslutning til

10.30

dette meget sterkt, at mens det nok kunne bli mulig å få det norske folk til å forstå at det måtte tas hensyn både til Sovjet-Samveldets og Norges sikkerhetsbehov, gjennom en ordning med militært forsvar, ville det norske folk ikke kunne forstå at det var nødvendig med noen forandring hvor det gjaldt utnyttningen av næringsmulighetene på Bjørnøya eller av utnyttningen av kullforekomster og næringsinteresser på Svalbard. Som medlem av London-regjeringen på det tidspunkt hvor spørsmålet ble diskutert mellom den norske og den sovjetrussiske regjering, ville han presisere at spørsmålet jo ble tatt opp under pågående krig, og at den norske regjering derfor, belært av krigens bitre erfaring, hadde forståelse for de militære sikkerhetsbehov, mens regjeringen hadde tatt det forbehold at det overhodet ikke kunne innlate seg på forhandlinger om endring i bestemmelsene om næringsdriften, som det overhodet aldri var blitt klaget over fra noe hold, før den fikk nærmere presisert det russiske ønskemål i så henseende. Særlig befolkningen i Nord-Norge, den landsdel han selv kom fra, og som var blitt helt ødelagt under krigen, var nå i sterkere grad enn noensinde avhengig av fisket og fangsten rundt Bjørnøya og ved Svalbard. Dertil kom at Bjørnøya i sin helhet nå var norsk statseiendom. Jeg føyde her til at jeg hadde forstått det slik at under de tidligere forhandlinger var det enighet om at der ikke skulle skje forandringer som ble til tap for Norge eller norske næringsinteresser. Molotov erklærte seg enig i det, og mente at det ikke skulle behøve å bety noe tap for fiskerne om det kom i stand en avtale om økning av kullutvinningen. Jeg presiserte igjen at jeg under denne samtale ikke kunne ta noe bindende standpunkt til noe av de ønskemål om endringer i eller tilføyelser til det norske utkast til felleserklæring. Jeg måtte forelegge de spørsmål som her var antydnet, for regjering og Storting, og jeg gjentok at jeg under den åpne og uformelle forhåndsdrøfting måtte si fra om min umiddelbare reaksjon og gjøre oppmerksom på hvor det etter min mening ville oppstå vansker fra norsk side med å akseptere de russiske ønsker.

Molotov reiste deretter spørsmål om når og hvor formelle forhandlinger om hele saken kunne bli tatt opp. Jeg svarte at det var umulig å ta opp slike forhandlinger her i New York. Jeg ville nå orientere den norske regjering og det norske Storting om samtalen og de antydede ønskemål fra sovjetisk side, og den norske regjering ville trenge tid til å overveie saken. Da Molotov insisterte, sa jeg at det aller tidligste tidspunkt som kunne oppgis fra norsk side, ville være i siste halvdel av januar. Så vilde Molotov vite stedet. Jeg sa Oslo. Molotov spurte om Moskva. Jeg sa igjen Oslo, så sa han at det kunne være meget vanskelig i det hele tatt å få til noe i Oslo. Så sa jeg, at selv om vårt ønske var og ble Oslo, så kunne vi ikke absolutt avvise den mulighet at forhandlingene kunne føres annet steds. Det var det som passerte under mitt opphold i

New York, og som jeg gjerne ville orientere komiteen her om så snart som mulig.

I Regjeringen har vi enda ikke tatt noe standpunkt til hvordan hele saken videre skal gripes an, og jeg vil gjerne, så snart Regjeringen har gjennomdrøftet saken i alle dens faser, få lov til å komme tilbake, slik at vi kan finne frem til det standpunkt som vi må ta, i samråd mellom Regjeringen og Stortinget.

Jeg vil bare nevne, at i samsvar med den praksis som hele tiden har vært fulgt i denne sak, er den britiske og den amerikanske regjering også orientert om samtalen i New York. Jeg har snakket med Sir Laurence Collier her i byen om mine samtaler der. Hans reaksjon var den at han trodde ikke den britiske regjering, når den en gang hadde erklært seg enig i at vi kom med forslag til felles erklæring, ville forandre det standpunkt, men han mente at noe hans regjering nok ville komme til å legge meget stor vekt på, var at saken på et så tidlig stadium som mulig, og før noen ting var låst fast gjennom noen avtaler mellom Norge og Sovjet-Samveldet, ble brakt inn for De Forente Nasjoner.

Det er jo ganske klart at vi nå må overveie meget nøye om vi i det hele tatt lenger vil og kan stå ved utkastet til felleserklæring slik som det forelå, eller om vi vil erklære at nå er det gått 1 ½ år, situasjonen er en helt annen, og det som nå må stilles i forgrunnen, er spørsmålet om revisjon av traktaten, fordi det er forutsetningen for at overhodet noe kan gjøres. Men det ville ikke jeg gjøre uten å ha hatt anledning til å rådføre meg med Stortinget, fordi det de ganger det hittil har vært redegjort for saken, har vært uttalt både fra min side og fra komiteformannens side - og ikke motsagt - at vi måtte ta det samme standpunkt som vi hittil har tatt. Hvis en følger saken i hele dens gang, er jo forholdet det at under forhandlingene for 1 ½ år siden søkte den norske regjering da, fordi den var ute av landet og ikke hadde noe Storting å rådføre seg med, for enhver pris å unngå at spørsmålet om revisjon av traktaten skulle skyves i forgrunnen under forhandlingene. Hvis vi derfor nå tar det standpunkt at nå må det bli det første skritt, betyr det en fullstendig omveltning. Den kan være saklig nødvendig og berettiget, men jeg tror vi skal være klar over at det kan bli meget vanskelig å få forklart den for den annen part på en slik måte at det ikke vekker hans mistenksomhet i meget sterk grad. Jeg tror vi alle sammen også er klar over at spørsmålet om en felles ordning med hensyn til forsvaret der oppe er en uhyre vanskelig ting, og en enda meget vanskeligere ting i dagens internasjonale situasjon enn den var for 1½ år siden. Man kunne ikke den gang forutse det spenningsforhold som i dag er til stede internasjonalt.

Jeg sier igjen at vi i Regjeringen ennå ikke har tatt noe standpunkt. Vi må ta oss god tid til å gjennomtenke saken i alle dens konsekvenser til alle sider, og vi vil

10.30

gjerne få holde oss i kontakt med komiteen her og med Stortinget under de videre drøftinger av hvordan saken skal gripes an. Mer kan jeg ikke si i dag, men jeg ville - som jeg sa innledningsvis - gjerne ha gitt denne redegjørelse av saken i hele dens sammenheng så raskt som mulig.